

Sovon-Nieuws 2

30e jaargang
juni 2017

In dit nummer o.a.:

- Herstel Blauwe Reiger stukt en Roek wederom achteruit
- Beïnvloeden gehoorproblemen de BMP-trends?
- Ziet de Groenling groen en geel?
- In de klei in de stad met Ton Eggenhuizen
- Ook bij Kuifeenden meer mannen
- Zo tel je Huiszwaluwen

Koester de geschiedenis

Sovon-Nieuws

Nieuwsbrief van Sovon Vogelonderzoek Nederland over vogeltellingen, de vereniging en andere zaken betreffende vogels in Nederland.

Redactie

John van Betteray, Fred Hustings, Loes van den Bremer & Albert de Jong. Fotoredactie Harvey van Diek. Overname van artikelen of illustraties alleen in overleg.

Lidmaatschap

Contributie: € 17,50;(oud)waarnemers, leden van Vogelwerkgroepen en jongeren betalen € 14,50. Sovon-leden ontvangen viermaal per jaar Sovon-Nieuws en korting op Sovon-uitgaven en het abonnement op Limosa (pluslidmaatschap € 34,50). Zie voor lid worden en diverse tarieven www.sovon.nl/lidmaatschap.

Bestuur

Voorzitter Roelof ten Doesschate

Secretaris Susan Kaak

Penningmeester Dennis Meeuwissen

Overige bestuursleden Jaap van Gent, Lilian van den Aarsen, Ben van Os en Marcel Visser

E-mail: bestuur@sovon.nl

Bureau

Kantoor Sovon te Natuurplaza,
Toernooiveld 1, 6525 ED Nijmegen.
Tel: 024 - 7 410 410

E-mail: info@sovon.nl

Homepage: www.sovon.nl

IBAN: NL37 TRIO 0391 2031 85

IBAN: NL57 RABO 0105 1170 56

Ledenraad

Kijk op sovon.nl/ledenraad voor de vertegenwoordiger(s) vanuit uw district.

E-mail: ledenraad@sovon.nl

Directeur Theo Verstrael

Communicatie Carolyn Vermanen

Monitoring en Inventarisaties Rob Vogel

Onderzoek en Advies Julia Stahl

Doelstelling

Sovon Vogelonderzoek Nederland volgt de veranderingen in aantallen en verspreiding van alle in ons land in het wild voorkomende vogels. Signalerend onderzoek (monitoring) en veld- en bureaustudies dragen bij aan het verklaren van de gesignaleerde ontwikkelingen. Onze drijfveer is het toegankelijk maken van kennis en informatie voor natuurbeheer, natuurbeleid en natuurbescherming. Daarbij zorgen we voor goede borging van onze kwaliteit, onafhankelijkheid en objectiviteit.

Sovon coördineert, stimuleert en ondersteunt systematisch veldonderzoek door vrijwilligers. De meetnetten voor broedvogels en watervogels zijn onderdeel van het Netwerk Ecologische Monitoring, uitgevoerd i.s.m. CBS en provincies en gefinancierd door het Ministerie van EZ en Rijkswaterstaat.

Lay-out: van Groot tot Klein

Druk: Veldhuis Media BV

Sovon-Nieuws wordt gedrukt op FSC-papier.
ISSN 1383-0635.

Foto boven:

Theo Verstrael (Josien Eulderink)

Foto's omslag:

Kleine Karekiet voert Koekoek

(Ton Döpp)

Ton Eggenhuizen (Rob Buiten)

Onlangs verscheen een aanbevelenswaardig artikel in *Die Vogelwelt* (137: 3-18, 2017) van Jeremy Greenwood, voormalig directeur van de BTO, over de geschiedenis van de eerste Europese broedvogelatlas. Wil je weten hoe het was om een pan-Europees vogelproject van de grond te krijgen, uit te voeren én succesvol af te ronden in een tijd waarin email, smartphone of budget airlines niet bestonden, dan is dit je kans...

Het geheel duurde vanaf de start in 1970 zo'n 26 jaar. Aan de ambitie lag het niet: een atlas voor het hele Europese continent (niet alleen de toen veel kleinere EU) was een wens die breed werd gedeeld. Om dat te vertalen naar een werkbare opzet bleek lastig.

Greenwood verhaalt met veel gevoel voor detail over die stroeve beginfase, en analyseert welke problemen van persoonlijke en culturele aard een vlotte voortgang in de weg stonden. Daarbij wordt elke betrokkene respectvol genoemd, ook zij die niet zo'n positieve rol speelden. Het belangrijkste knelpunt was dat de geringe voortgang door niemand echt belangrijk werd gevonden; er was, modern gezegd, geen 'probleem-eigenaar'. Er werd veel overlegd over definities of opzet en planning van het boek. Maar het echte werk, het verzamelen, controleren en analyseren van gegevens, bleef achter door gebrek aan heldere instructies.

Dat veranderde met de komst van Johan Bekhuis in 1987. Op initiatief van mijn voorganger Frank Saris nam hij vanuit Sovon de enorme klus op zijn schouders om iedereen aan dezelfde methode te krijgen. Eens te meer bleek dat een Europese broedvogelatlas alleen van de grond komt door grote inzet van sterk betrokken personen, waaronder in dit geval Frank Saris, Luc Schifferli, Goetz Rheinwald en Greenwood zelf. Na het vertrek van Johan bij Sovon in 1992 rondde een goed samenwerkend duo, Mike Blair (BTO) en Ward Hagemeyer (Sovon), het geheel af en in 1997 werd het standaardwerk ten doop gehouden.

Dankzij Greenwood is deze bijzondere geschiedenis nu vastgelegd. Dat is belangrijk omdat de tweede Europese broedvogelatlas in de maak is, opnieuw een grote uitdaging. In diverse Europese gebieden zorgen grote problemen van politieke aard er immers voor dat de prioriteit niet direct ligt bij broedvogels tellen; denk aan Turkije, Oekraïne, Griekenland, Rusland. Hulp van buiten is, zover mogelijk, zeer welkom. Kijk eens op <http://mapviewer.ebba2.info/gaps/> om te zien waar je kunt bijdragen aan het verzamelen van gegevens. Leuke verrassingen zijn volop te verwachten!! De nieuwe Europese atlas gaat veel gebruikt worden bij het natuurbeleid en bij pan-Europese vogelbescherming. Van het eindresultaat zullen wij opnieuw vele jaren plezier hebben!

● *Theo Verstrael*

Agenda 2017

Juni

- (17) watervogeltelling selectie monitoringgebieden, steekproeftelling Waddengebied
- (23/24) simultaantelling Kwartelkoning

Juli

- (15) watervogeltelling selectie van monitoringgebieden, steekproeftelling Waddengebied

Augustus

- (12) watervogeltelling selectie van monitoringgebieden, integrale telling Waddengebied

September

- (16) watervogeltelling monitoringgebieden, ganzen- & zwanentelling
- (23) integrale telling Waddengebied

Oktober

- (14) watervogeltelling monitoringgebieden, ganzen- & zwanentelling
- (21) steekproeftelling en ganzen- & zwanentelling Waddengebied

Herstel Blauwe Reiger stokt

De Nederlandse Blauwe Reigers kregen na 2008 een flinke opdonder als gevolg van enkele wat koudere winters. Met de herintrede van zachtere winters, vanaf 2014, begon de stand weer te herstellen. Dat proces lijkt nu, tamelijk onverwacht, tot stilstand gekomen.

Stagnatie

In het recent verschenen broedvogelrapport over 2015 werd nog gesproken van forse groei. Deze bedroeg liefst 24% op basis van 491 kolonies die in 2014 en 2015 geteld werden. De groei heeft echter niet doorgezet in 2016. In absolute zin was er zelfs sprake van een minieme achteruitgang met 0,6%, al noemen we dat liever 'stabiel'.

Duidelijk rode cijfers

In Friesland en Overijssel schoten de cijfers duidelijk in het rood, met ieder rond 13% verlies (tabel 1).

In de top vijf van kolonies met het grootste aantal verloren nesten staan er vier in één van deze provincies. De nummer één ligt echter in Zuid-Holland. Kolonie Binnen-Nes bij Groot-Ammers verloor een derde van zijn reigerbevolking en viel terug van 139 naar 94 nesten. In Overijssel kwamen de klappen hard aan in de Wieden, zowel in de Hoogwaterzone (65 naar 25 paren) als de Bakkerskooi (70 naar 32). In Friesland gingen onder meer kolonies in een boomgaard bij Hitzum (151 naar 117) en

Blauwe reigerpaar balst in het riet. Brabantse Biesbosch, 11 maart 2010. Foto: Hans Gebuis

bij de Epema State te IJsbrechtum (98 naar 69) onderuit.

Technisch gezien is de Noord-Hollandse kolonie bij de begraafplaats van Nieuwe Niedorp de grootste verliezer. De teller moest daar constateren dat van de 27 getelde nesten in 2015 er nog slechts 1 over was in 2016. In 2017 was de kolonie verlaten.

Jammer genoeg is in geen van deze gevallen een duidelijke oorzaak genoteerd. Dit zou inzicht kunnen geven in de redenen van deze opvallende aantalsveranderingen.

Ook enige groei

In een zestal provincies was sprake van groei. Daarvan voeren Gelderland en Utrecht, met ieder plus 12%, de boventoon.

In de top vijf van grootste groeiers liggen er twee in Utrecht en één in Gelderland. Flinker toenames waren er in Haarzuilens bij Maarssenbroek (van 6 naar 34 nesten), de begraafplaats van Purmerend NH (62 naar 87), het Braassemermeer bij Woubrugge ZH (5 naar 30), de Alemsche overwaard bij Alem Gld (59 naar 78) en Amelisweerd Ut (30 naar 49).

Doorkijkje naar 2017

Voor een doorkijkje naar 2017 kunnen we gebruik maken van 217 kolonies waarvan de data 2017 al binnen zijn en die ook in 2016 geteld zijn. Dit is ongeveer 40% van het aantal bekende kolonies. Deze cijfers suggereren een lichte landelijke afname (-1%). Al kan dit nog enigszins veranderen, het is duidelijk dat het herstel wel gestopt is.

provincie	2015	2016	verschil	%	aantal kolonies	gem. aantal nesten per kolonie
Gelderland	1035	1165	130	12,6	67	17,4
Utrecht	486	546	60	12,3	26	21,0
Drenthe	377	409	32	8,5	23	17,8
Limburg	301	324	23	7,6	10	32,4
Noord-Brabant	728	771	43	5,9	43	17,9
Noord-Holland	1686	1734	48	2,8	78	22,2
Zeeland	280	281	1	0,4	19	14,8
Zuid-Holland	2163	2074	-89	-4,1	107	19,4
Groningen	494	471	-23	-4,7	26	18,1
Flevoland	256	229	-27	-10,5	10	22,9
Overijssel	720	626	-94	-13,1	42	14,9
Friesland	1182	1018	-164	-13,9	33	30,8

Tabel 1. Blauwe Reiger. Provinciale aantalsveranderingen van 2015 op 2016 in kolonies die in beide jaren geteld zijn.

● Joost van Bruggen

Roek wederom achteruit

De Roek blijft landelijk terrein verliezen en continueert daarmee een trend die kort na de eeuwwisseling begon. In 2016 vond er opnieuw een lichte afname plaats (-1,4%), al was die wat minder groot dan een jaar eerder (-2,5%). De cijfers zijn gebaseerd op kolonies die in beide jaren geteld zijn. Voorlopige berichten uit voorjaar 2017 wijzen erop dat er nog geen kentering plaatsvindt.

Regionale verschillen

De achteruitgang was het sterkst in Utrecht en Zuid-Holland waar in respectievelijk 25 en 28 kolonies afnames van rond 7% geconstateerd werden (tabel 1). Kolonies met grote verliezen in Zuid-Holland zijn met name Knooppunt Gorinchem (van 118 naar 88 nesten), Huize Vliethoff, Maassluis (65 naar 36) en Begraafplaats Hardinxveld (46 naar 24). In een elftal kolonies was het resultaat (matig) positief waarbij de kolonie aan de Groene Kruisweg te Geervliet het beste resultaat boekte. Hier werden 113 nesten geteld in 2015 en 134 in 2016.

In Utrecht wordt het verlies gedeeltes veroorzaakt door drie kolonies: Afslag Veenendaal A12 (van 61 naar 38 nesten), Zegveldse Uitweg, Woerden (13 naar 0) en Kasteel Renswoude (109 naar 99). Een positieve uitschieter in deze provincie was de kolonie bij de begraafplaats de Munnikenhof te Veenendaal waar in 2015 10 nesten werden geteld, tegen 37 in 2016.

Verliezen werden ook geleden in enkele provincies die bekend staan om de vele roekenkolonies: Noord-Brabant (210 kolonies, 3,3% verlies), Overijssel (133 kolonies, -5%) en Gelderland (208 kolonies, -5,3%). Vermeldenswaardige afnames vonden plaats in Reeshofdijk Tilburg (van 312 naar 238 nesten), begraafplaats Steenbrugge, Deventer (275 naar 181) en de kolonie aan de A1 bij Posterenk Gl (334 naar 221).

In Groningen en Limburg, met 92 respectievelijk 82 kolonies, waren de verliezen wat kleiner. Afnames en toenames hielden elkaar hier redelijk in evenwicht.

Drents-Friese toenames

De tendens was het meest positief in het noorden van het land, met toenames in Drenthe (92 kolonies, 3,7% groei) en Friesland (87 kolonies, +8,8%). Opvallende Drentse kolonies zijn onder andere die van La Paix te Nieuw-Amsterdam, die een spec-

Een deel van de Roekenkolonie, Duivense Broek, Gld, 29 jan 2011.
Foto: Harvey van Diek

taculaire groei doormaakte van 36 nesten in 2015 naar 204 in 2016. In 1997 werd in deze kolonie een soortgelijk aantal gehaald, daarna nam het aantal af naar gemiddeld 70. Ook fraai was het aantal nesten in het Wilhelminapark te Meppel (van 172 naar 281). De grootste kolonie van ons land, afslag Schoonebeek te Coevorden, maakte eveneens een lichte groei door (819 naar 835).

In Friesland vielen in positief opzicht kolonies op bij Nieuwe Aanleg, Wolvega (297 naar 371), Hendrik Algaweg te Leeuwarden (73 naar 143) en Hepkema's Bosje te Heerenveen (70 naar 133). De grootste kolonie van Friesland, bij de Herema State bij Joure, groeide met 52 nesten door naar een totaal van 405 in 2016.

Voorzichtig kijken naar 2017...

Op landelijke schaal worden jaarlijks zo'n 1100 kolonies geteld. Op basis van 435 kolonies waarvan de resultaten dit jaar al binnen zijn en die ook vorig jaar geteld werden, lijkt de populatie opnieuw licht af te nemen (-1,2%). Een en ander kan echter nog veranderen als alle gegevens binnen zijn. De achteruitgang lijkt zich met name voor te doen in Overijssel en Gelderland.

provincie	2015	2016	verschil	%	aantal kolonies	gem. aantal nesten per kolonie
Friesland	5106	5555	449	8,8	87	63,9
Zeeland	62	67	5	8,1	3	22,3
Drenthe	7678	7959	281	3,7	92	86,5
Groningen	3294	3243	-51	-1,5	92	35,3
Limburg	3383	3306	-77	-2,3	82	40,3
Noord-Brabant	5747	5558	-189	-3,3	210	26,5
Overijssel	7506	7129	-377	-5,0	133	53,6
Gelderland	9699	9183	-516	-5,3	208	44,1
Noord-Holland	54	51	-3	-5,6	8	6,4
Utrecht	566	532	-34	-6,0	25	21,3
Zuid-Holland	656	605	-51	-7,8	28	21,6
Flevoland	0	0	nvt	nvt	0	nvt

Tabel 1. Roek. Provinciale aantalsveranderingen van 2015 op 2016 in kolonies die in beide jaren geteld zijn. In cursief provincies met weinig kolonies.

VACATURE

Sovon Vogelonderzoek Nederland zoekt een

regionaal medewerker voor monitoring en veldinventarisaties (32 uur/week)

Profiel

Als medewerker monitoring en inventarisaties ben je actief in de noordelijke provincies van het land. Je bent inzetbaar als coördinator van vogeltellingen door vrijwilligers en als veldmedewerker. Samen met onze regionale meetnetcoördinatoren ben je een motor achter vogelmonitoring in Fryslân, Groningen en Drenthe, inclusief het Waddengebied.

Vanuit ons regionale kantoor in Leeuwarden ben je inzetbaar voor:

- Coördinatie en begeleiding van vrijwilligers
- Werving en ondersteuning van nieuwe vrijwillige vogeltellers
- Opleiding van tellers in cursusverband
- Organisatie van vrijwilligersavonden
- Zelfstandig uitvoeren van broedvogelinventarisaties en eventueel meer onderzoek-gerelateerd veldwerk
- Zelfstandig uitvoeren van watervogel- en slaapplaatstellingen in herfst en winter
- Contacten met collega-organisaties, zoals terreinbeherende organisaties, overheden en kennisinstellingen en het Natuurmuseum Fryslân.

Regio 'noord' als je werkomeging

In het noorden van het land stuurt Sovon haar broedvogel- en watervogelmonitoring op regionaal niveau aan vanuit het regiokantoor dat gevestigd is in Natuurmuseum Fryslân in Leeuwarden. Je werkt daar samen met de meetnetcoördinatoren en veldmedewerkers en je neemt zelf het initiatief bij nieuwe projecten.

Het werkgebied betreft met name Fryslân, Groningen, Drenthe en het Waddengebied, waar Sovon de monitoring verzorgt in natuurgebieden en in het agrarische gebied. Daarnaast vindt veelvuldig afstemming plaats met de collega's op de hoofdvestiging in Nijmegen, wat veelal in Nijmegen zal gebeuren.

Jouw kwaliteiten

Je beschikt over goede communicatieve vaardigheden, bent graag een spin in het web van vogelaars in het noorden des lands en vindt het leuk om vogeltellingen door vrijwilligers te organiseren en te (helpen) coördineren. Verder heb je aantoonbare ervaring met broedvogelinventarisaties en watervogeltellingen, affiniteit met veldecologisch onderzoek, werk je makkelijk samen in teamverband en heb je een vlotte pen.

Verder:

- HBO-werk- en denkniveau
- HBO-opleiding Bos- en natuurbeheer / Biologie strekt tot aanbeveling
- Enkele jaren ervaring met natuurbeheer en ecologisch veldonderzoek strekt tot aanbeveling

Wij bieden:

- Een afwisselende baan in een inspirerende werkomeging (Natuurmuseum Fryslân en in het veld) in de wereld van vogelmonitoring en -onderzoek.
- Een 32-urige werkweek, met vooral in het voorjaar veel veldwerk
- Functieschaal 8 (maximaal € 3,182 bij een volledige werkweek)
- In eerste instantie een tijdelijke arbeidsovereenkomst voor de duur van 1 jaar met uitzicht op verlenging.
- Mogelijkheden om je binnen de organisatie verder te ontwikkelen.

Meer informatie?

Voor vragen kun je je wenden tot:

- Chris van Turnhout, teamleider (024 7.410431/ 06.42658826 of chris.vanturnhout@sovon.nl)
- Onze medewerkers in Fryslân: Romke Kleefstra, senior-veldmedewerker (06.10646640) of Jelle Postma, meetnetcoördinator (06.49390506)

Reageren?

Je motivatie met curriculum vitae kun je tot uiterlijk **20 augustus 2017** per e-mail sturen naar Sovon Vogelonderzoek Nederland, t.a.v. Renate Eertink (vacature@sovon.nl) of per post naar Postbus 6521, 6503 GA te Nijmegen. De selectiegesprekken zullen plaats vinden in week 35 (28 augustus - 1 september)

Sovon Vogelonderzoek Nederland volgt de ontwikkelingen van alle in Nederland in het wild voorkomende vogelsoorten op de voet. Dit gebeurt door middel van monitoring en (veld) onderzoek. De informatie wordt o.a. gebruikt ten behoeve van het natuurbeleid, beheer, de bescherming van vogels en hun leefgebieden, en de inrichting van de fysieke leefomgeving. Aan de door Sovon georganiseerde landelijke monitoring-projecten nemen duizenden gemotiveerde en deskundige waarnemers deel. Sovon is een vereniging met een professionele werkorganisatie, waar ca. 60 professionals werkzaam zijn. Meer informatie op www.sovon.nl.

Acquisitie naar aanleiding van deze advertentie wordt niet op prijs gesteld.

Rob Goldbach Publicatie Fonds

Het Rob Goldbach Publicatie Fonds is een speciaal fonds van Sovon Vogelonderzoek Nederland. Het is ingesteld na het overlijden van ons oud-bestuurslid Rob Goldbach in 2009. Rob was acht jaar lang een gewaardeerd bestuurslid, fanatiek vogelaar én onderzoeker.

Doelstelling

Met het fonds willen we een bijdrage leveren aan de totstandkoming van (populair) wetenschappelijke artikelen en andere publicaties over vogelonderzoek. De publicaties zijn van groot belang voor verdere kennisontwikkeling en-overdracht. Publicaties over vogelonderzoek door vrijwilligers en/of vogelwerk-groepen uit de achterban van Sovon hebben een pré. Zo wil Sovon met het fonds een bijdrage leveren aan de totstandkoming van regionale publicaties, zoals een Avifauna of een jubileumoverzicht. Het fonds wordt gevuld door donaties, legaten en (indien mogelijk) een bijdrage van Sovon.

Recent gesteunde projecten

- *Vogels in Groningen* door Egbert Boekema (Avifauna Groningen)
- boek *Reizen langs de waterkant* (over onderzoek aan Dwergsterns) door René Beijersbergen
- boek *Griend – eiland voor vogels* door Jan Veen en Hanneke Dallmeijer
- biografie *Meneer Walters, een Amsterdamse natuur onderzoeker* door Martin Melchers

Hoe kunt u bijdragen?

Er wordt goed gebruik gemaakt van het Fonds. Dat is mooi, maar dat betekent ook dat het fonds financiële aanvulling goed kan gebruiken. Wilt u meehelpen publicaties over vogelonderzoek tot stand te brengen? Dat kan op de volgende manieren:

- een eenmalige donatie;
- Een periodieke schenkingsovereenkomst (volledig aftrekbaar van de belasting!);
- een legaat ten name van het Fonds (of Sovon) stellen; En natuurlijk: u kunt ook helpen het Fonds bekend te maken bij andere mogelijke belangstellenden. Hoort, zegt het voort.

Meer informatie

> sovon.nl/goldbachfonds

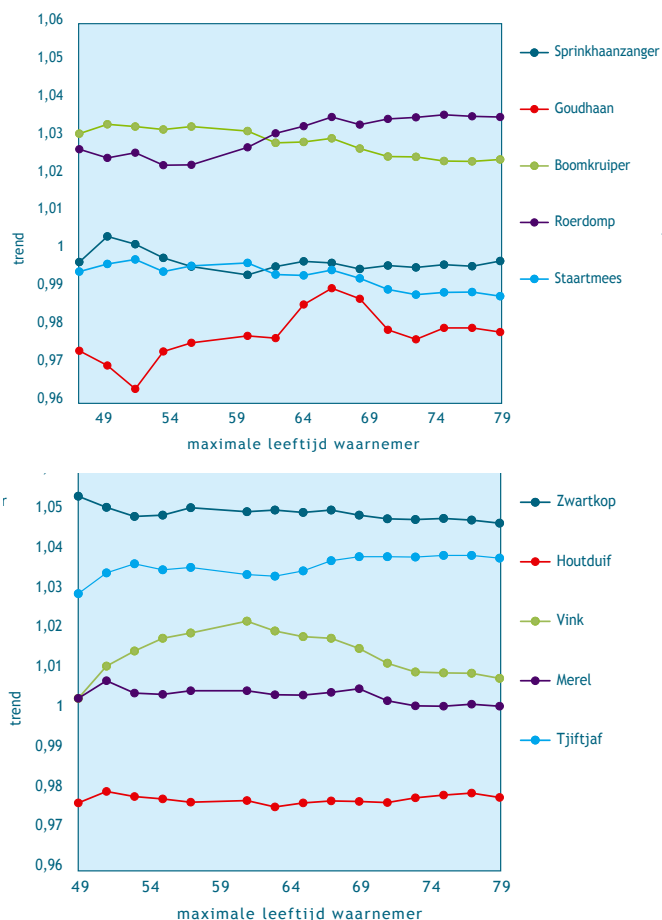
Beïnvloeden gehoorproblemen bij oudere waarnemers de BMP-trends?

Hoor je die Goudhaan of Sprinkhaanzanger nog wel? Je gehoor is cruciaal bij het inventariseren van broedvogelaantallen. Ook kennis en ervaring zijn van invloed op je telresultaten. Rond het vijftigste levensjaar begint het gehoor van mensen vaak substantieel te verslechteren, waarbij vooral hoge tonen minder goed worden geregistreerd. De hamvraag is: zien we dat terug in de landelijke vogeltrends? CBS en Sovon berekenden het antwoord.

Oudere oren en lastige soorten

In recente jaren hebben we in toenemende mate informatie verzameld over de leeftijd van onze waarnemers. Deze kunnen we vergelijken met enkele peilmomenten (enquêtes) uit het verleden. De gemiddelde leeftijd van deelnemers aan het Broedvogel Monitoring Project (BMP) is ten opzichte van 2000 met ongeveer 15 jaar toegenomen, maar sinds 2010 stabiel.

We onderzochten de gevolgen hiervan op BMP-trends met een dataset van tien soorten. We kozen er vier die vanwege hun hoge zang misschien minder goed worden gehoord: Staartmees, Goudhaan, Sprinkhaanzanger en Boomkruiper. Eén wordt juist vanwege zijn lage zang wellicht minder goed geregistreerd: de Roerdomp. Ook kozen we vijf algemene 'referentiesoorten' waarbij juist géén

Figuur 1. Trends van tien BMP-soorten (2006-2015) bij toenemende bovengrens van waarnemerleeftijd, waarbij we wel (boven) en geen (onder) gehoor-effecten verwachten. Trendwaarden groter dan 1 duiden op positieve trends (1,02 betekent 2% toename per jaar), waarden kleiner dan 1 op negatieve trends.

Arend van Dijk en Albert de Jong inventariseren samen voor een luisterexperiment. Dwingelderveld Dr, 7 mei 2016.
Foto: Harry Cock

Belangrijkste conclusies:

- Groep BMP-tellers verouderde tot 2010, gemiddelde leeftijd sindsdien stabiel.
- Geen groot effect van leeftijd op trends van hoog zingende soorten.
- Mogelijk compenseert ervaring, gehoorondersteuning of assistentie de eventuele gehoorafname.

effecten van gehoorproblemen worden verwacht (Tjiftjaf, Merel, Vink, Houtduif en Zwartkop).

Hoe gingen we te werk?

Bij onze analyse gebruikten we alleen gegevens van waarnemers waarvan de leeftijd bekend was. We voerden vervolgens een serie trendanalyses uit, waarbij we begonnen met data van alleen 'jongere' waarnemers: tot 50 jaar. We voegden daaraan stapsgewijs data toe van waarnemers die tot twee jaar ouder waren, en berekenden dan de trend opnieuw. Dit resulteerde in data van waarnemers tot 52 jaar, 54 jaar enzovoort, doorlopend tot 80 jaar (bijna de volledige dataset). Tenslotte vergeleken we deze trends. Je zou verwachten dat bij een toenemende leeftijd de gevonden trends van de gehoorgevoelige soorten lager zullen uitpakken (figuur 1).

Verrassend variabel

In de trends van Boomkruiper en Staartmees lijkt sprake van enig leeftijdseffect, maar de verschillen zijn klein en de onzekerheidsmarges (omwille van de leesbaarheid niet weergegeven) groot. Bij Roerdomp en Goudhaan zien we opvallend genoeg een tegengesteld effect. Tegen de verwachting in nemen de trendwaardes wat toe naarmate de leeftijd bovengrens omhoog gaat. Over het geheel leveren de soorten waar wél een leeftijdseffect werd verwacht geen eenduidig, maar wel een iets variabel beeld dan de soorten waarbij een dergelijk effect niet werd verwacht.

Vrijwel geen invloed

We hebben nog een drietal andere tests uitgevoerd met deze dataset, waarbij telkens de conclusie was dat er hooguit sprake was van een geringe en binnen soortgroepen vaak niet eenduidige invloed van leeftijd op

de landelijke trends. Dit betekent uiteraard niet dat ouderen daadwerkelijk even goed horen als jongeren. Mogelijk wordt hun gehoorverlies gecompenseerd door meer ervaring, of zijn ouderen zich zodanig bewust van hun gehoorverlies dat zij maatregelen treffen om dit op te vangen (gehoorapparaat, meenemen van beter horende waarnemers) dan wel besluiten te stoppen met vogelinventarisaties als het echt niet meer gaat. De resultaten komen overeen met die van het Noord-Amerikaanse broedvogelmeetnet, waarbij ook hooguit beperkte effecten werden vastgesteld (Farmer *et al.* 2014, Observer aging and long-term avian survey data quality, Ecology and Evolution). Voorlopig geen reden tot paniek dus, maar we blijven het in de gaten houden.

- Tom van der Meij (CBS) & Chris van Turnhout (Sovon)

Wist je dat ..?

Sovon een ANBI-status heeft, wat wil zeggen dat de organisatie is erkend als een Algemeen Nut Beogende Instelling? Dankzij dit keurmerk zijn giften fiscaal aftrekbaar. Donaties en nalatenschappen komen dus volledig ten goede aan belangrijk vogelonderzoek en vrijwilligers. Giften worden steeds belangrijker. Dankzij deze bijdragen kunnen we namelijk projecten zoals de Vogelatlas starten en onderzoek doen naar soorten en vraagstukken die wij als vereniging belangrijk vinden. Daarnaast worden giften ingezet om het vrijwilligersnetwerk te versterken en de mogelijkheden voor invoer te verbeteren.

Kijk voor de mogelijkheden eens op > www.sovon.nl/doneren

Hoor je hem zingen?
Foto: Arie Ouwerkerk

Algemeen Nut
Beogende Instelling

ANBI

Toenemende rol drones bij vogelonderzoek

Techniek staat voor niets, zo is ook steeds vaker bij vogelonderzoek merkbaar. Een technisch hulpmiddel in opkomst is de *Unmanned Aerial Vehicle (UAV)*, hier verder drone genoemd. Ook vogelmonitoring krijgt met behulp van drones andere en nieuwe mogelijkheden.

Drones zijn er in verschillende modellen. Meestal worden multicopters gebruikt die als een helikopter in de lucht kunnen hangen. Maar er zijn ook modellen in de vorm van vliegtuigen of zelfs een vogel. Ze hebben bijna allemaal gemeen dat ze beelden vanuit de lucht kunnen maken met een camera. Indien uitgerust met bijvoorbeeld warmtebeeldsensoren, zijn drones ook inzetbaar waar visuele waarnemingen niet mogelijk zijn.

Toepassingen

Drones zijn onder meer in Antarctica, Australië, Afrika en Noord-Amerika al meer in zwang dan bij ons. Ze lenen zich bij uitstek voor gebieden of locaties waar toegang vanaf de grond nauwelijks mogelijk is. Denk aan ontoegankelijke of zeer grootschalige terreinen of daken van gebouwen (koloniebroeders). Ook sommige tellingen die vanouds vanuit de lucht plaatsvonden, zoals van kuddedieren en zeezoogdieren, worden in toenemende mate met drones gedaan.

Bij vogels zijn de mogelijkheden legio, variërend van tellingen (zowel broedvogels als watervogels) tot het opsporen en eventueel controleren van individuele nesten,

het vinden van gezenderde dieren en het in kaart brengen van terreingebruik, habitats en leefgebieden. Zelfs slaapplekken zijn al met een warmtebeeldcamera geteld. Een speciale toepassing is het gebruik van drones om bewust groepen vogels te verstoren van plekken waar ze ongewenst zijn.

Een deel van deze activiteiten zou met conventionele veldmethodes niet mogelijk zijn, bij een ander deel gaat het om een vervanging of uitbreiding van bestaande methodiek. De interpretatie van beelden gebeurt nu meestal nog handmatig, doorgaans met software om gemaakte beelden aan elkaar te plakken en individuen of nesten te tellen. Naar verwachting gaat automatische beeldherkenning in de toekomst een steeds grotere rol spelen. In Nederland worden drones op dit moment vooral ingezet bij het tellen van kolonies, het vinden van (weidevogel)nesten met warmtebeeldcamera's, en lokaal ook watervogeltellingen in ontoegankelijke moerasgebieden.

Voor- en nadelen

Een aantal pluspunten van drones is hierboven al genoemd. Bijkomend voordeel is dat het werken met een drone in het veld doorgaans minder tijd kost dan een conventionele telling, wat de duur van eventuele verstoring vermindert. In geval van nestentellingen en nestcontroles wordt vermeden dat een loopspoor naar het nest ontstaat, waardoor predatoren legsels gemakkelijker kunnen vinden. In vergelijking met andere (bemande) tellingen vanuit de lucht wordt

Foto: Marc Plomp
(Vogelinformatiecentrum Texel)

een belangrijke kostenbesparing gerealiseerd. Daarnaast draagt het werken met een drone bij aan de de standaardisatie en reproduceerbaarheid van resultaten.

Een belangrijke beperking is in sommige gevallen de reikwijdte van de accu. Twee andere belangrijke aspecten zijn de eventueel versturende werking van de rondvliegende drone en de onderlinge vergelijkbaarheid van drone-tellingen en voorheen uitgevoerde tellingen. Dit zou tot een trendbreuk in de gegevens kunnen leiden (zie verderop). Dat geldt ook voor ander onderzoek waar een drone de tot dan toe gevolgde methodes vervangt.

In veel publicaties over vogeltellingen met drones valt te lezen dat tijdens een telling nauwelijks of geen zichtbare verstoring is opgemerkt, op soms een kort moment bij het opstijgen na. Videobeelden die met drones zijn gemaakt en op YouTube te volgen zijn (bijv. tellingen van Grote Sterns op Utopia, Texel) bevestigen dit. Experimenteel onderzoek in Frankrijk, aan wilde vogels en vogels in een dierenpark, met verschillende type drones, wijzen eveneens op een geringe verstoring. Er is echter grote behoefte aan meer (experimenteel) onderzoek op dit vlak, om na te gaan of er bijvoorbeeld verschillen in respons bestaan tussen soortgroepen en broedende of pleisterende vogels. Tot nu toe gevonden resultaten laten zich nog moeilijk overdragen op alle soorten en situaties, zodat voorzichtigheid vooralsnog op zijn plaats is.

Is een drone de betere teller?

In een klein aantal studies is geprobeerd te kwantificeren hoe de resultaten van een telling met een drone zich verhouden tot een conventionele telling, zoals een nestentelling in een kolonie. De resultaten zijn variabel. Sommige studies vonden weinig verschillen, in andere gevallen telde de drone bijvoorbeeld 14% meer nesten dan tijdens de nestentelling op de grond (maar wel een vergelijkbaar aantal als bij de vliegtuigtelling, resultaten *Quality Assurance Meeting* van TMAP in de Waddenzee).

Foto:
Mardik Leopold
(Wageningen Marine
Research)

Foto: Mardik Leopold
(Wageningen Marine Research)

Het voordeel van drones is dat tellingen met een hogere frequentie kunnen worden uitgevoerd, wat kwalitatief betere tellingen kan opleveren en ook mogelijkheden biedt na te gaan hoe succesvol de kolonie was. Een knelpunt bij tellingen in kolonies is nog dat soms alleen het totale aantal vogels kan worden geteld, ongeacht of ze op een nest zitten of niet. In zo'n geval is de verhouding tussen aanwezige vogels en nesten een belangrijke onbekende. Ook bij andere toepassingen kan een interpretatie ter plekke, dus tijdens het veldwerk, belangrijk zijn. Dat is bij de achteraf bewerking van drone beelden niet meer mogelijk.

Een telling of onderzoek met een drone is dus niet per definitie 'beter', maar vooral 'anders'. In geval van kolonievogeltellingen speelt deze problematiek bij overzichtelijke

kolonies (bijv. op een dak) waarschijnlijk minder dan bij grote meeuwen- en sternkolonies op een Waddeneiland. Om meer inzicht te krijgen in de verschillen tussen de gebruikte methodieken, is het sterk aan te bevelen om naast de telling met een drone in eerste instantie nog altijd de conventionele telling uit te voeren. Dit brengt de eventuele verschillen in beeld. Bij voorkeur gebeurt dit ook door speciaal in deze context uit te voeren experimentele tellingen onder gecontroleerde omstandigheden.

Allemaal een drone?

Goede drones worden steeds betaalbaarder, en dus ook steeds toegankelijker voor een breder publiek. Sovon wordt regelmatig benaderd door vrijwilligers die met een drone willen gaan tellen. We pleiten voor terughoudendheid.

In de eerste plaats is het erg belangrijk om de vigerende wet- en regelgeving goed te kennen. Deze maakt onderscheid tussen recreatief gebruik (inclu-

sief vrijwillige vogeltellers) en professioneel gebruik. Verder zijn er specifieke regels per gebied en provincie. Handhavers van terreinbeheerders en provincies zien zich momenteel geconfronteerd met een toenemend (recreatief) gebruik van drones. Bovenal valt verstoring niet geheel uit te sluiten en bestaat, zeker bij tellingen van meeuwen en sternkolonies, het risico dat aantallen door een andere methode niet meer vergelijkbaar zijn met eerdere aantallen. Kortom, gebruik van drones moet met beleid en met kennis van zaken worden toegepast.

● Kees Koffijberg

Dit overzicht is gebaseerd op een literatuurstudie door Sovon om de mogelijkheden en onmogelijkheden van drones in beeld te krijgen. In dit kader wordt ook met verschillende partijen (o.a. TMAP-partners, Vogelbescherming Nederland, terreinbeheerders, provincies, Rijksuniversiteit Groningen, ITC/ Universiteit Twente, Fieldwork Company) actief overleg gevoerd om het gebruik van drones bij o.a. vogeltellingen verder in kaart te brengen. Geïnteresseerden kunnen contact opnemen met Kees Koffijberg, kees.koffijberg@sovon.nl

Foto: Mardik Leopold
(Wageningen Marine Research)

Ziet de Groenling groen en geel?

Al enkele jaren is bekend dat groenlingpopulaties gevoelig zijn voor de parasitaire ziekte Het Geel (*trichomonose*). Vooral bekend is de uitbraak in Groot-Brittannië, die leidde tot een ernstige afname van de aantallen (zie bto.org). Inmiddels is de ziekte in veel landen opgedoken en is dat ook terug te zien in de aantallen Groenlingen. De afnames zijn abrupt en groot in landen als Finland, Denemarken, Frankrijk en Zwitserland. Tot nog toe bleef Nederland ogenschijnlijk hiervan verschoond. Maar dat zou wel eens kunnen veranderen.

Het Geel wordt veroorzaakt door de parasiet *Trichomonas gallinae*. De ziekte is al veel langer bekend uit ons land bij met name duiven en roofvogels. In Nederland werd Het Geel voor het eerst bij een Groenling vastgesteld in 2009. Samen met het *Dutch Wildlife Health Centre* (DWHC) hebben we recent gevraagd aan onze waarnemers om goed uit te kijken naar dode vogels en deze in te zenden voor onderzoek.

In 2016 zijn 91 dode vinkachtigen onderzocht waaronder 78 Groenlingen. Bij tweederde van deze vogels, verspreid over heel Nederland, werd de ziekte vastgesteld (zie dwhc.nl/vinkachtigen-trichomonas). De ziekte lijkt dus wijdverbreid voor te komen bij Groenlingen in ons land. Heeft de populatie daarvan last, net als in het buitenland? Kijkend naar de landelijke populatietrends (Meetnet Broedvogels, sovon.nl) lijkt niets daarop te wijzen; de soort is sinds 1990

sterk toegenomen. Groenlingen doen het vooral goed in urbane omgeving.

Toch lijkt er recent wel degelijk iets gaande, afgaande op de eerste tellingen dit voorjaar voor het Meetnet Urbane Soorten (MUS) en de Jaarrond Tuintelling. De uiteindelijke resultaten van MUS en BMP moeten uitwijzen of dit beeld aan het einde van het seizoen beklijft, in hoeverre er verschillen zijn in ontwikkelingen tussen stedelijke omgeving en buitengebied, en of dit een voorbode is van een drastische afname van de landelijke populatie.

Het is zaak om de komende maanden weer goed te letten op zieke Groenlingen. Heeft u een zieke of dode vogel gevonden, dan ontvangen wij graag uw melding. Op de meldpagina (sovon.nl/dodevogels) kan tevens worden aangegeven, of de vogel verzameld

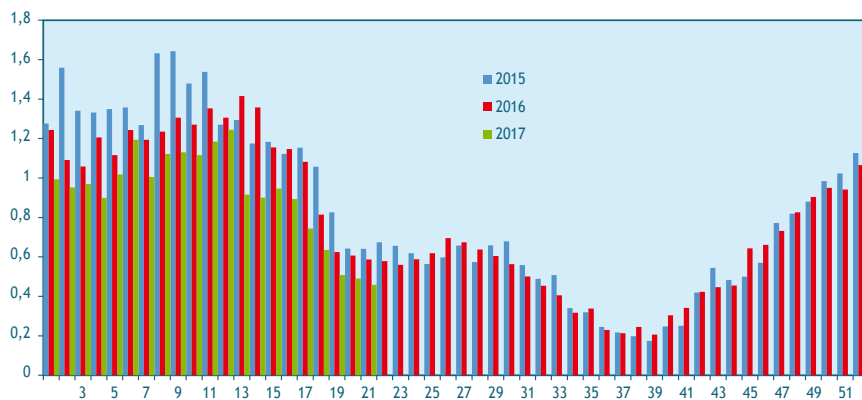
Bij Groenlingen in ons land is recentelijk het Geel vastgesteld, Kalmthout B, 12 mei 2017.

Foto: Harvey van Diek

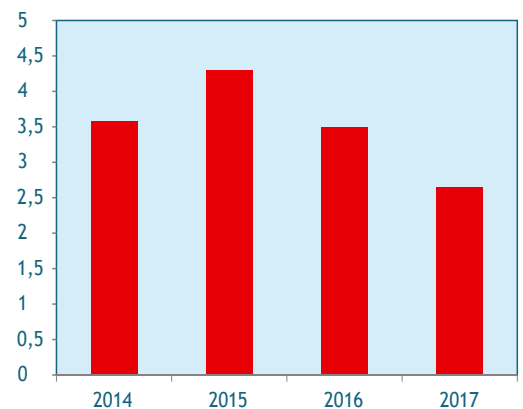
is en beschikbaar wordt gesteld voor onderzoek.

Voor vragen kunt u ook contact opnemen met projectcoördinator Roy Slaterus (roy.slaterus@sovon.nl) of 06-49390496) of met het Dutch Wildlife Health Centre (030-2537925).

● **Ruud Foppen, Gerard Troost & Roy Slaterus**

Figuur 1. Groenling. Gemiddeld aantal per tuin vanaf 2015 (Jaarrond Tuintelling).

Figuur 2. Groenling. Gemiddeld aantal bij de eerste telronde in stedelijk gebied (Meetnet Urbane Soorten, ca. 400 routes per jaar).

Ook bij Kuifeenden meer mannen

Er werden veel meer mannetjes Kuifeenden geteld dan vrouwtjes, Brabantse Biesbosch, 11 febr. 2009. Foto: Hans Gebuis

In de winter van 2015/16 keken we naar de geslachtsverhouding bij Tafeleenden. Op basis van ruim 50.000 geturfde Tafeleenden werd een landelijke verdeling van 71% man en 29% vrouw zichtbaar (Sovon-Nieuws 2016-1). Ook bij Kuifeenden is de verhouding ongelijk, zo blijkt uit een recente turfactie.

Scheve geslachtsverhouding

We hadden vooraf het idee dat, net als bij de Tafeleend en veel andere eendensoorten, ook bij Kuifeenden beduidend meer mannetjes dan vrouwtjes te zien zijn in Nederland. Over die scheve geslachtsverhouding bij eenden bestaan verschillende theorieën. Wellicht worden vrouwtjes tijdens het broeden relatief vaak gepredeerd. Misschien ook hebben ze deels andere overwinteringsgebieden om concurrentie met mannetjes te vermijden. Om na te gaan of er daadwerkelijk meer mannetjes dan vrouwtjes Kuifeenden in Nederland overwinteren, vroegen Sovon en Waarneming.nl watervogeltellers en andere waarnemers om in de periode december 2016 – februari 2017 bij groepen Kuifeenden de mannen en vrouwen te turven. In deze periode zijn beide geslachten klaar met de rui en gemakkelijk te onderscheiden.

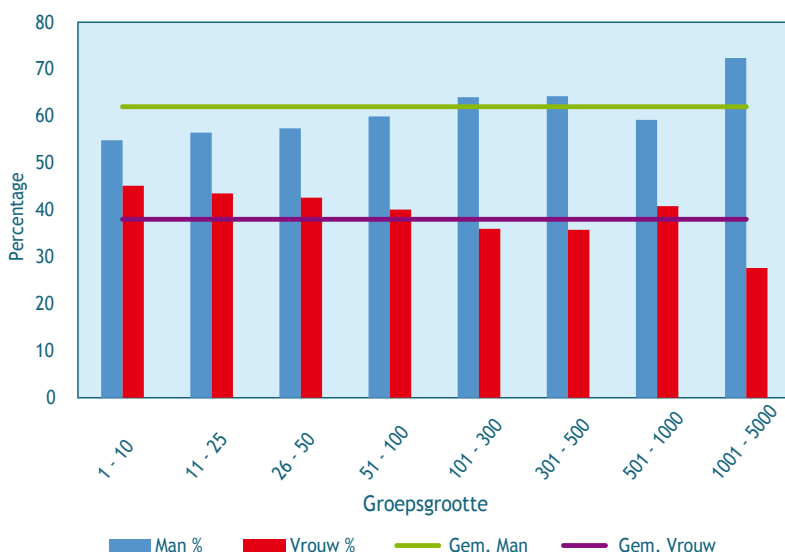
Mannenoverschot

De oproep leverde 2544 bruikbare meldingen op, waarvan een deel dubbele waarnemingen betrof, die zo goed mogelijk werden uitgesloten. In totaal bleven 51.081 Kuifeenden over, die een verhouding van

62% mannen en 38% vrouwen laten zien. Ook bij overwinterende Kuifeenden zien we dus ook een scheve geslachtsverhouding, zij het wat minder sterk dan bij Tafeleenden. Veruit de meeste groepen werden geturfde in westelijk Nederland en vooral kleine groepen tot 100 vogels werden goed bekeken. Bij iedere groepsgrootte (figuur 1) was de verhouding ongelijk, dus ook in kleine groepjes Kuifeenden zie je vaak al meer mannetjes. De gegevens zouden nog verder geanalyseerd kunnen worden om bijvoorbeeld te kijken naar de verdeling per habitat en eventuele verschillen per regio. En als zulke turfacties jarenlang worden volgehouden, zullen ook eventuele veranderingen in de tijd en ruimte zichtbaar worden.

We hopen met deze oproep vogelaars enthousiast te hebben gemaakt om extra gegevens bij hun tellingen en waarnemingen in te voeren.

- Erik van Winden & Albert de Jong (Sovon)
Martine Lemmens & Hisko de Vries (Waarneming.nl)

Figuur 1. Kuifeend. Seksratio in winter 2016/17 bij verschillende groepsgroottes.

Figuur 2. Kuifeend. Seksratio in winter 2016/17 per locatie. Omvang cirkel staat voor steekproefgrootte.

Soms heeft klimaatverandering zijn voordelen. Zo rukt de Cetti's Zanger langzaam maar zeker op naar het noorden. De Almeerder stadsecoloog Ton Eggenhuizen (Amsterdam, 1960) is ermee in zijn nopjes. 'Almere heeft veel natuur om voor te knokken.'

STAD
NIEUWS

ALMERE

Op de bres voor de ecologie in en om de stad

We hoeven er niet lang naar te zoeken, naar de Cetti's zanger in het riet langs de Oostvaardersdijk. Onder het geraas van het fornsenverkeer op de dijk boven ons, knalt de explosieve zang van het beestje door alles heen. 'Dit is met recht een fanatiekeling', weet Eggenhuizen. 'Vorige week hebben we hem nog in het net gehad. Toen bleek het een vogel die vorig jaar al in de buurt van Lelystad was geringd. Hij was zó druk met het verdedigen van zijn territorium dat hij in het katoenen ringerszakje gewoon door bleef gaan met zingen!'

Eggenhuizen hoeft de vogel of zijn ring niet eens te zien om te weten met wie hij te maken heeft. 'Deze Cetti's zanger heeft een beetje een afwijkend liedje. Normaal doen ze "Tjepie ... tjepie ... tjepie-tjepie-tjepie" En in het laatste stuk van de strofe zit dan een duidelijke versnelling. Maar deze vogel heeft die versnelling niet. Ik was deze winter op Corsica, en daar hoorde ik een Cetti's zanger die precies dezelfde variatie in zijn zang had. Er zijn er dus meer die het doen. Maar van de drie mannen die hier in dit rietveldje hun territorium hebben is dit de enige die zo zingt.'

Van de suggestie dat deze Cetti's zangers een beetje een maf stukje natuur hebben uitgezocht wordt Eggenhuizen enigszins narrig. 'Natuurlijk, het ligt pal tegen de dijk waar nu het verkeer langsgaat. Maar ondertussen is dit wel een heel belangrijke verbindingzone tussen de Oostvaardersplassen en de Lepelaarplassen. Er zitten hier Otters, Bevers, Ringslangen en naast de Cetti's zangers nog een hele zwik andere rietvogels. De waarde van dit gebiedje bewijzen we sinds 2007 ook met ons ringwerk. Dit is één van de *Constant Effort Sites*, waar dus op vaste tijden en met een vast protocol wordt geringd. Wij hebben hier regelmatig aantallen vogels in de netten waar de verschillende ringbanen elders in het land nog een puntje aan kunnen zuigen!' Eggenhuizen is trots op de natuur rond 'zijn stad', zoveel is duidelijk.

Duobaan

'Ik kwam hier in 2009 werken', herinnert Eggenhuizen zich, om daar grijnzend aan toe te voegen: 'Daarmee heb ik als stadsecoloog de beruchte *seven year itch* overleefd die mij uit eerdere banen heeft verdreven. Het helpt natuurlijk ook wel dat deze baan op tien minuten fietsen van mijn huis ligt. En mijn echtgenote was al als stadsecoloog verbonden aan een andere dienst binnen de Gemeente Almere. Let wel, wij zijn nu dus de enige twee stadsecologen hier in Almere. De gemeente Amsterdam heeft dan wel vier keer zoveel inwoners, maar is in oppervlakte kleiner dan Almere. Maar in de hoofdstad hebben ze wel meer dan tien stadsecologen in dienst!'

Het werk van een stadsecoloog in zo'n uitgestrekte gemeente lijkt misschien luxe, met relatief veel groen, maar dat is toch schijn, zegt Eggenhuizen. 'We hebben inderdaad wel relatief veel groen, maar daarmee hebben we ook veel meer natuur die we moeten verdedigen. Een groeigemeente als Almere leeft financieel gesproken van het verkopen van grond voor woningbouw. En dan hoor ik maar al te vaak dat hier of daar makkelijk iets ontwikkeld kan

worden, "want daar is nu toch niets". En dan hebben ze het over een bos, of een ander stuk natuur. Hoezo is daar nu niets?! Voor veel mensen is natuur blijkbaar nog steeds niets.'

Floriade

Over één stuk groen hoeft de stadsecoloog zich voorlopig in ieder geval géén grote zorgen te maken, dat is het eiland in het Weerwater, midden in de stad. Daar wordt in 2022 de zevende wereldtuinbouwtentoonstelling Floriade gehouden. Eggenhuizen: 'Het thema van die tentoonstelling is *'growing green cities'*. We gaan daar op alle mogelijke manieren laten zien dat stadsnatuur meer is dan een groen dak hier en een begroeiende gevel daar.'

Ook al ligt de opening van de tentoonstelling nog vijf jaar voor hem, Eggenhuizen is toch nu al druk met de plannen. Eén van de dingen die ik nu doe is het beoordelen van de ontwerpen van de landschapsarchitecten op hun ecologische waarde. Veel van die ontwerpen zijn op puur esthetische gronden bedacht. Maar neem

DE KLEI

Wetenschapjournalist Rob Buijter maakt voor diverse media reportages over vogels en vogelaars. In de rubriek 'In de Klei' doet hij voor Sovon-Nieuws verslag van zijn ontmoetingen in het veld. De foto's zijn ook van Rob Buijter, tenzij anders vermeld.

*Cetti's Zanger.
Foto: Ton Eggenhuizen*

nou eens een Kaukasische Vleugelnoot. Prachtige boom hoor, daar niet van. Als je gaat kijken welke insecten daarop leven, en wat dus de waarde is voor de rest van een ecosysteem waar die boom in komt te staan, dan schrik je je rot. Dan doet een Zomereik of deze Braam waar we nu naast staan het een stuk beter. In het weekeinde, als we de kwetsbare mistnetten in dit gebied opzetten vloeken we wel eens op de braamstruiken', zo geeft Eggenhuizen toe, terwijl hij een uitlopende tak van een dichte struik afbreekt. 'Maar kijk eens naar deze blaadjes. Daar zie je de gangen van verschillende Mineermotjes. En als je dan verder gaat kijken ontdek je nog heel veel andere insecten die rond zo'n struik leven. Dat is dus uiteindelijk ook een eldorado voor verschillende vogelsoorten.' 'In de plantlijsten van de Floriade probeer ik nu een soort ordening aan te brengen op basis van de waarde voor de ecologie. Daarbij wordt ik geholpen door verschillende websites, zoals waarneming.nl of bladmineerders.nl. Daarmee kan ik precies nagaan hoeveel en welke soorten allemaal bij een bepaalde plant leven. We kijken dus verder dan de gebruikelijke broedende vogels en bestuiving door bijen.'

Over de Cetti's zanger die vrijwel onophoudelijk in een grote cirkel om ons heen draait, terwijl hij de grenzen van zijn territorium afbakent, lijkt Eggenhuizen zich geen zorgen te hoeven maken. 'Het gaat inderdaad goed met deze soort. We hadden vorig jaar tenminste vijf territoria binnen de stadsgrenzen, en na weer een zachte winter zullen dat er dit jaar zeker niet minder zijn geworden.'

Tegelijk moet de stadsecoloog wel voortdurend met de buurbeheerders van Staatsbosbeheer in gesprek blijven over de verbindingzone waar deze dieren leven. 'In het kader van de voortdurende discussie over de ontwikkeling in het beheer van de Oostvaardersplassen wordt een stuk van de plassen drooggelegd. Dat heeft een directe invloed op de waterhuishouding in deze verbindingzone. Als het hier te lang droog zou komen te staan, dan verruigt dit rietland, en dan zijn we de Otter, al die karekieten, Blauwborsten, Rietzangers en waarschijnlijk ook deze Cetti's Zangers wel kwijt!'

Aan het eind van een ochtendje 'Cetti's-Concert' vertrekt Eggenhuizen met zijn 'collega- stadsecoloog' naar het territorium van een Raaf binnen de gemeentegrenzen. 'Er spelen op die plek bouwplannen, dus dan moeten we goed kijken wat daarvan de consequenties zijn voor een beschermde soort. Het territorium van een Raaf is jaarrond beschermd, dus het kan zomaar zijn dat daar nog een belangrijke rol voor ons als stadsecologen is weggelegd.'

Zo tel je: kolonies van Huiszwaluwen

In deze rubriek pakken we telkens een telprobleem aan en laten we deskundigen aan het woord. Deze keer vragen we Henk Meeuwssen hoe hij de aantallen van een groot aantal kolonies van Huiszwaluwen in kaart brengt. 'We belonen melders van nieuwe kolonies met een cake.'

Hoe pak je de telling aan?

Mijn zus Elly en ik tellen eind juli in vijf dagen tijd een gebied in Noord-Brabant van ongeveer 250 vierkante kilometer. Het gaat om ons geboortedorp Alphen, waar mijn zus nog woont, en de omliggende dorpen Riel, Gilze, Hulten, Molenschot, Chaam, Ulicoten en Baarle-Nassau. Voor ons is het tellen een beetje vakantie vieren: mooi weer, 350 kilometer fietsen en op tijd koffie met een boterham. Dit jaar tellen we de nesten voor de 28^e keer, gewapend met een kaart, verrekijker en de lijst met ondertussen bijna 700 adressen.

Hoe vinden jullie nieuwe kolonies?

Het komt goed uit dat we beide van fietsen houden. We fietsen niet alleen langs de bekende adressen, maar doorkruisen ons hele telgebied. Dat vergroot de kans op het zien of horen van Huiszwaluwen op voor ons onbekende plekken. We letten extra op in de buurt van bestaande kolonies en bij nieuwe huizen met geschikte daken. Daarnaast plaatsen we elk jaar een stuk in de lokale krantjes met onze telresultaten, inclusief een lijst met adressen waarop we de zwaluwen aantreffen. We roepen iedereen op om adressen door te geven die nog

niet op de lijst staan en dat belonen we met een cake. Bijna elk jaar levert ons dat meerdere nieuwe adressen op.

De telrichtlijnen schrijven voor: 'Minimaal eenmaal nesten in aanbouw en bewoonde nesten tellen tussen 15 juni-15 augustus'. Wat is volgens jou de beste tijd?

De beste telperiode durf ik niet zo goed te zeggen. Het is vooral belangrijk om elk jaar in ongeveer dezelfde periode te tellen en op dezelfde manier. Eind juli zien we heel wat jongen in de nesten zitten. Zijn er al legsels uitgevlogen, dan verraadde de poep onder de nesten dat ze bewoond waren, tenzij de bewoners van het pand heel netjes zijn. Wij tellen overigens de nesten in aanbouw alleen mee wanneer ze bijna af zijn, maar daarover valt te discussiëren.

Hoe stellen jullie vast of een nest is bezet?

Jongen steken hun kopjes uit het nest, oudervogels vliegen in en uit of er ligt veel poep onder het nest. De kans op dit soort waarnemingen lijkt me in juni een stuk kleiner dan eind juli. Moeilijker wordt het wanneer er geen teken van leven is bij een

Foto boven: Arjan Boele

nest. Als het om een puntgaaf nest gaat, geven we het vaak het voordeel van de twijfel. Grote kans dat er net aan een tweede legsel is begonnen.

Zien jullie ook dat nesten gekaapt worden door andere soorten, zoals Ringmus en Huismus?

Gekaapte nesten zijn vaak gemakkelijk te herkennen. De nestopening is groter en in het geval van mussen steekt er altijd wel stro en/of een veertje uit. Bij twijfel neem ik weleens wat poep van de grond en wrijf dat in mijn handen fijn. Bij Huiszwaluwen tref je heel veel schildjes van insecten aan, bij mussen is de poep 'meliger'.

Nesten zitten vaak onder dakranden van woonhuizen. Hoe reageren bewoners op jullie telwerk?

We zijn ondertussen bekend en kunnen bijna overal zo het erf op lopen. Bij nieuwe adressen bellen we eerst aan om toegang tot het erf te vragen, te polsen wat de bewo-

Henk Meeuwssen.
Foto: José van Dijk

Huiszwaluw verzamelt nestmateriaal voor de bekleding van het nest, Brabantse Biesbosch, 6 juni 2009. Foto: Hans Gebuis

ners van de nesten vinden en zo nodig wat 'zendingswerk' te doen. Bijna altijd zijn ze enthousiast over hun vogeltjes en vragen soms zelfs advies over hoe ze meer zwaluwen onderdak kunnen bieden. Een enkele keer ergeren ze zich aan de poep. We gaan nooit met ze in discussie, maar proberen wel wat meer sympathie voor de zwaluwen bij te brengen.

Jullie tellen al 28 jaar. Wat heb je zien veranderen?

Dat is een verhaal op zich. In 1990 begonnen we met 463 nesten. Vijf jaar later waren er maar 231 over. Geleidelijk aan groeiden de aantallen weer, naar een record van 987 nesten in 2011. Sindsdien namen ze vijf jaar op rij af, maar we maken ons nog geen zorgen. De verspreiding is voor ons raadselachtig. Het gebeurt zelden dat de trend in alle acht de dorpen gelijk is in een jaar. In het ene dorp kan het aantal nesten substantieel toenemen, terwijl in een buurdorp sprake is van een serieuze afname. Het lijkt erop dat de zwaluwen heel mobiel zijn.

● **Albert de Jong**

> sovon.nl/kolonievogels

Cursisten in Tiel met hun diploma na het volgen van de basis cursus Broedvogels inventariseren. Foto: Harvey van Diek

Bijna 100 broedvogeltellers opgeleid

Welke broedcode voer je in? En hoe krijg je uiteindelijk een mooi overzicht van alle broedvogels in je eigen BMP-gebied? Deze vragen passeerden in de vijf BMP-cursussen en de basis cursus die we dit voorjaar samen met vogelwerkgroepen verzorgden. Bijna 100 deelnemers namen deel aan de cursussen. Ze kunnen als broedvogeltellers voor BMP en MUS aan de slag in de regio's West-Friesland, Groningen, Nijverdal, Utrecht en Schouwen-Duiveland.

Organisatie

Vrijwel altijd organiseren we de cursussen in samenwerking met vogelwerkgroepen of andere telgroepen. De cursussen bestaan uit een afwisseling van theorieavonden en praktijkochtenden, waarbij de nadruk ligt op het leren van telmethode. Als je als groep graag een cursus wilt organiseren, neem dan gerust even contact op met Albert de Jong via albert.dejong@sovon.nl.

> sovon.nl/cursussen

BLUE ELEPHANT

Groepsreizen 2017/2018

	verbrek
Lijland	13.07
Estland	23.09 & 26.04
Algarve	26.09
Madagascar	23.09
Brazilië	15.10
Bhutan Manas	16.10
India	19.11 & 05.11
Gambia	24.11 & 10.02
Bhutan	06.12 & 20.04
Senegal	09.12
Sri Lanka	10.12 & 11.01
Costa Rica	09.01
Japan	04.02 & 18.02

www.blue-elephant.nl

Help, de vogelwerkgroep vergrijst!

Enkele tips bij het werven van (jonge) waarnemers

Veel vogelwerkgroepen worstelen ermee. Hoe werven we nieuwe actieve waarnemers voor onze vogelwerkgroep? En speciaal, hoe zorgen we voor jeugdige aanwas? Vragen die ook regelmatig bij Sovon terechtkomen. Hieronder wat tips.

Leren van anderen

Uit contacten weten we dat het sommige werkgroepen goed lukt om nieuwe vogelaars aan zich te binden. Is daar een succesformule voor? Nee, was het maar zo simpel. Het hangt altijd af van de lokale omstandigheden en het enthousiasme bij trekkers. Heb je überhaupt mensen die zich willen inzetten om nieuwe leden te werven en te begeleiden?

Toch kunnen we leren van de ervaringen elders in het land. Ook de ledenraad van Sovon boog zich afgelopen najaar over dit punt en bracht een lijstje 'succesfactoren' in. Zonder dat we nu een compleet antwoord pretenderen te geven, zetten we ze op een rij.

'Succesfactoren'

- **Weet wat je wil.** Wil je echt jongeren bereiken of ben je op zoek naar nieuwe tellers, ongeacht leeftijd? Bediscussieer met elkaar wat je wilt en, niet onbelangrijk, wat je kunt. En bedenk ook dat dit meestal een lange adem vergt, dus geef niet te snel op.
- **Organiseer herkenningscursussen.** Begin bij het begin en neem startende vogelaars aan de hand. Sommige wat grotere vogelwerkgroepen maken hier zelfs een jaarlijks terugkerend fenomeen van. Natuurlijk wordt niet iedereen actief, maar wellicht wel donateur of lid. Vogelwacht Delft en omstreken organiseert bijvoorbeeld jaarlijks één of twee herkenningcursussen voor beginners en zorgt zo voor een continue instroom van potentiële tellers. Vanwege het enthousiasme van cursisten is in 2016 samen met Vogelwacht Rotta vervolgens een cursus Broedvogels inventariseren gegeven.
- **Organiseer telcursussen.** In onze ervaring een hele goede manier om mensen actief te krijgen, zelf of samen met Sovon. We hebben inmiddels een heel scala aan cursussen op de plank, zie ook elders in dit nummer.
- **Mentorschap.** Zorg dat beginnende tellers begeleid worden in het veld, bijvoorbeeld door iedere beginner (die dat wil)

een mentor toe te wijzen. Of neem eens een groepje beginners mee en start samen een WhatsApp groep. Leren tellen doe je tenslotte in de praktijk en niets zo stimulerend als de fijne kneepjes van het tellersvak via een ervaren rot op te doen. En via Whatsapp is een vraag snel gesteld en beantwoord.

- **Aanspreekpunt.** Zorg voor een duidelijke trekker en contactpersoon binnen de vogelwerkgroep, zodat helder is bij wie je moet zijn als nieuweling. Of organiseer een introductie-avond voor nieuwe leden.

Doelgroep jongeren

Kies je jongeren als je doelgroep? Dan is een aantal andere aandachtspunten van belang. Ook hier pretenderen we niet om compleet te zijn:

- **Zijn ze welkom?** Stel je eens voor: je bent 16, 17 en helemaal gek van vogels; zou je je dan aansluiten bij een vogelwerkgroep met voorname-lijk grijze koppen? Ja natuurlijk! De passie voor vogels en vogelonderzoek verbindt, ongeacht leeftijd. Er is wel een belangrijke 'maar': zorg dat ze zich welkom voelen. Rem enthousiasme niet af meteen af door een 'zo doen we dat niet binnen onze vogelwerkgroep' te laten klinken.

Een jonge vogelaar speurt de struiken af. Maasvlakte ZH, 26 sept. 2013.
Foto: Albert de Jong

Laat ze experimenteren, hun eigen subclubje formeren of een eigen onderzoekje uitvoeren. Experimenteren, ontdekken, fouten maken; het hoort er allemaal bij!

- **Sluit aan bij hun interesses.** Trek tellen, een spannende soort volgen, helpen bij het ringen; dat zijn vaak activiteiten waarmee de interesse aangewakkerd wordt. Het meer gestructureerd tellen van bijvoorbeeld broedvogels komt dan later wel.
- **Zoek ze op waar ze zijn (1).** Zoek jong talent op via sociale media en laat weten dat je er bent. Gebruik je als vogelwerkgroep nog geen sociale media? Wie weet kun je een jong talent strikken om te helpen een facebookpagina voor de VWG te vullen of een Instagram-account te starten. Zo sla je twee vliegen in een klap...
- **Zoek ze op waar ze zijn (2).** Een andere manier om jong talent te vinden is, om samen met scholieren of studenten een avond te organiseren over vogels en vogelonderzoek. Vogelwerkgroep Arnhem doet dit bijvoorbeeld met de studievereniging van hogeschool Van Hall Larenstein. Een aansprekend thema, een goede spreker en een gemengd publiek van vogelwerkgroepleden en studenten: een mooie formule die blijkt te werken. Maar samen met de biologieleeraren van de middelbare school kan natuurlijk ook prima. Probeer het gewoon een keer.

Stel je vraag of deel je ervaring op het forum

We nodigen iedereen die vragen heeft over het werven van nieuwe tellers en/of jongeren uit om een vraag te stellen. Dat kan altijd via de mail maar een beter idee is wellicht om je vraag te stellen op het Sovon-forum. Heb je al ervaringen, goede of minder goede, laat het daar weten. Dan leren we van elkaar. Je vindt het forum op de Sovon-website, wel eerst even inloggen. Zien we je daar?

Met dank aan de ledenraad van Sovon en diverse collega's voor de input!

● **Carolyn Vermanen**

Verder praten op:
> forum.sovon.nl

Recent verschenen

Het heel grote vogelboek

Dit is de jeugdversie van de klassieke *Nederlandsche Vogelen* van Nozeman & Sepp, geschreven rond 1800. Het inderdaad grote boek (28 x 38 cm) is bedoeld voor kinderen tot 12 jaar. De prenten stammen uit de klassieke, de verhalen zijn nieuw en geschreven door Bibi Dumon Tak, waarbij ze informatie uit de klassieke versie overneemt. Zo leren we dat Grutto's prima smaken, lezen over de wraak van de

Waterral en over de kampioenste onder de zangvogels en de gemeenste onder de roofvogels.

Uitgeverij Lannoo, 78 pagina's, hardcover, prijs € 24,99.

Vogels op de cm²

Een ode aan de vogel op een postzegel. Tweehonderdzestig vogels op evenveel zegels uit 109 landen van de hand van 160 bekende en onbekende illustratoren. Het eerste vogelboek waarbij het beeldmateriaal volledig uit (internationale) postzegels bestaat. De vroegste afbeelding dateert uit tweede helft achttiende eeuw, de meest recente van eind 2016. De tekst bespreekt het voorkomen in Nederland tot en met 2016. De vorm van het boek is een hommage aan het bekende boek *Zien is Kennen!*, een van de eerste determineergidsen van Nederlandse vogels (1937).

De samenstellers, Peter Müller en Tom Looij, combineren in *Vogels op de cm²* liefde voor de vogel, de filatelie en het kunstboek. Zie ook www.vogelsopdec2.nl
Uitgeverij Müller te Den Haag, 550 pagina's, hardcover, prijs € 49,50.

Veldgids Vogelzang

Deze gids beschrijft zang- en roepgeluiden van 200 Europese vogelsoorten. Ze worden in beeld gebracht met sonogrammen. Via eenvoudige sleutels en ezelsbruggetjes kun je de juiste vogel bij het geluid vinden. Aangevuld met foto's en beschrijvingen van het gedrag, voorkomen en leefgebied. Deze gids is ook geschikt voor vogelcursussen en -excursies.

Bij deze veldgids hoort een gratis vogelgeluiden-app die de beschreven geluiden laat horen. De auteur Dick de Vos schreef diverse natuurboeken onder andere *Wat zingt daar?* en *Vogelzang van Nederland*.
KNNV Uitgeverij, 288 pagina's, hardcover, prijs € 34,95.

De Merel

De Merel heeft zich voortvarend gevestigd in vrijwel alle uithoeken van Europa. Tussen IJsland en Oeral leven er inmiddels meer dan honderd miljoen.

Terwijl in de steden de Huismus onder druk staat, gedijen de Merels er als nooit tevoren. Hoe hebben die eens zo schuwe bosvogels dat klaargespeeld? Wat is het verschil tussen een bos- en een stadsmereel? Zijn Merels echt zo 'territoriaal en monogaam' als beweerd wordt? En gaat het eigenlijk wel zo goed met ze? Hay Wijnhoven put uit het tuindagboek dat hij al jaren bijhoudt (hij publiceerde eerder *Mereldagboek*) en verbindt persoonlijke observaties met recente wetenschappelijke kennis.
Uitgeverij Atlas Contact, 256 pagina's, verschijnt ook als e-boek, prijs € 21,99.

Hebben vogels knieën?

In dit boek geeft Stephen Moss antwoord op alle vragen die je maar kunt hebben over vogels. Waarom blijven trekvogels niet gewoon in Afrika? Wat is de grootste, kleinste of snelste vogel ter wereld? In dit deskundige maar ook speelse en uitnodigende boek vind je maar liefst 500 feiten en weetjes over vogels. Het boek is voor iedereen: van beginnende tot fanatieke vogelaars.
Kosmos Uitgevers, 240 pagina's, prijs € 18,99.

Zakgids Vogels van Nederland en België

Een handige vogelgids voor onderweg. Deze klassieke onder de vogelgidsen is nu geheel herzien en uitgebreid met extra soorten en prachtige illustraties. Het boek helpt je om alle algemene soorten broedvogels, zomer- en wintergasten en doortrekkers gemakkelijk te herkennen aan de hand van uiterlijke kenmerken, gedrag, zang en habitat. Tevens trefkansen per maand en kijktips. De QR codes geven toegang tot de online vogelgids van Vogelbescherming Nederland. Auteurs zijn Luc Hoogenstein, Ger Meesters, Jip Louwe Kooijmans, illustrator is Elwin van der Kolk.
KNNV Uitgeverij, 324 pagina's, prijs € 15,95.

Roofvogels van Europa, Noord-Afrika en het Midden-Oosten

Vliegende roofvogels zijn vaak lastig te determineren, zelfs voor ervaren vogelaars. Dit handboek biedt uitkomst. Het behandelt 60 roofvogelsoorten, met uitgebreide beschrijvingen van kleden en variaties daarin, verspreiding, gedrag, rui en gelijkende soorten. Auteur en fotograaf (1100 foto's!) van dit kloekke boek is Dick Forsman.
KNNV Uitgeverij, 544 pagina's, hardcover, prijs € 49,95.

Verrekijkers & Telescopen

opticron

Traveller BGA ED

De Traveller BGA ED zet de standaard voor 32mm veldkijkers; Helderder, scherper en net zo licht en klein als een pocketkijker. Deze serie is zowel geschikt voor de liefhebber als de serieuze gebruiker. Prijzen vanaf €399

MM4 GA ED Reisttelescoop

De hoge lichtopbrengst, het mooie contrast en de enorme scherpste van de oude MM serie, worden nogmaals verbeterd in de MM4 GA ED, maar wel in hetzelfde compacte, lichte "neem-maar-mee" formaat. Compatibel met HDF en SDLv2 zoom-oculaires. 30 jaar garantie. Prijzen vanaf €429

Verdere informatie vind je op www.opticron.nl, email sales@opticron.co.uk of neem contact op met je lokale dealer.

Foto Fransen, Amsterdam 020 6650471

Foto Rooijmans, Budel 0495 494890

Ringfoto Focus, Den Haag 070 3638398

Foto Milow, Geel, Belgium 0032 14 592367

Foto Sipkes, Groningen 050 3128684

Focus Optiek, Middelburg 0118 625310

Vogelinformatiecentrum,

Texel 0222 316249

Ringfoto Focus, Voorburg 070 3863519

Opticron, Unit 21, Titan Court, Laporte Way, Luton, Beds, LU4 8EF, UK Tel: +44 1582 723559 www.opticron.nl

BirdingBreaks.nl

Vogel- en natuurritten naar wereldwijde bestemmingen

EEN SELECTIE VAN ONZE REIZEN 2017:

Borneo

4595,-
Vertrek 20 juli

Indonesië - Komodo, Soenda eilanden

4895,-
Vertrek 28 juli

Noordoost-Brazilië

5195,-
Vertrek 5 aug

Maleisië

3795,-
Vertrek 6 aug

Spitsbergen en Kvitoya

v.a. 3870,-
Vertrek 21 aug

Noord-Spanje

1850,-
Vertrek 23 aug

Brazilië - Pantanal en Atl. regenwoud

4595,-
Vertrek 24 aug

Texel

345,-
Vertrek 25 aug

(Roof)vogeltrek, Batumi, Georgië

1795,-
Vertrek 31 aug

Vraag de gratis reisgids aan!

Reis in 2017 met ons mee!

90 groepsreizen
20 fotoreizen
56 expeditiecrises
7 weekenden in Nederland

Canada - Vancouver Island

3690,-
Vertrek 1 sept

Zuid-Spanje

1495,-
Vertrek 12 sept

Zweden - Falsterbo

1195,-
Vertrek 7 okt

Schiermonnikoog

345,-
Vertrek 13 okt

Marokko, ism Vogelbescherming

EASY BIRDING

1895,-
Vertrek 18 okt

Zuid-Afrika - fotoreis

3450,-
Vertrek 30 okt

Spanje - Pyreneeën

1450,-
Vertrek 1 nov

Argentinië

5095,-
Vertrek 1 nov

Gambia - Easy Birding Vogelbeschermingsreis

2250,-
Vertrek 8 nov

Falklands en South Georgia

va. 9650,-
Vertrek 9 nov

Oman

2950,-
Vertrek 16 nov

Atlantic Odyssey 2018

va. 5200,-
LAATSTE REIS!

Vertrek 28 maart 2018

www.birdingbreaks.nl

T (020) 779 20 30

E info@birdingbreaks.nl

Limosa 89-4

Artikelen:

- Foeragegedrag van overwinterende Blauwe Kiekendieven in Oost-Groningen (M. Vervoort e.a.)
- Genetische 'ongelukjes' verklaren het ontstaan van drie typen mannen bij Kemphanen (Y. Verkuil e.a.)
- Slaapplaatsen van meeuwen op daken (R. Lensink)
- Culemborgse nieuwbouwwijk (b)lijkt spreeuwenwalhalla (J. Altenburg)
- Een pilotstudie naar nestpredatoren van in het duin broedende Graspiepers en Roodborsttapuiten (H. van Oosten)

Korte bijdragen:

- Broedseloverlap bij Holenduiven

En: nieuws uit recent gepubliceerd onderzoek in Andermans Veren en recensies van nieuwe vogelboeken

Verwacht in één van de volgende nummers:

Voorjaars- en zomerdieet Slechtvalken Waddenzee, dynamiek verspreiding Graspiepers in duinen, nestkastsselectie Steenuilen, het verdwijnen van Bonte Kraaien, turnover Grutto's op slaapplaatsen, gezenderde Roek, terreinkeuze pleisterende Watersnippen in graslanden, vermeende zomerschade Grauwe Ganzen, en meer!

Redactieadres: Romke Kleefstra • Natuurmuseum Fryslân
Schoenmakersperk 2 • 8911 EM Leeuwarden
romke.kleefstra@sovon.nl • tel.: 058-2164166.

Be part of the Great Migration.

ZEISS Binoculars & Spotting Scopes

// RELIABILITY
MADE BY ZEISS

Introductie van de nieuwe ZEISS Conquest Gavia 85

Eerste keuze voor vogelaars.

Fitis of Tijftjaf? Met de nieuwste verrekijkers en telescopen van ZEISS hoeft u niets te missen. Dankzij hun compacte, lichtgewicht ontwerp, het ongelooflijk scherpe beeld en de dynamische focusing, zijn ze de ideale partner voor alle vogelaars die naar alle uithoeken van de wereld reizen tijdens de uitoefening van hun ornithologische passie. www.zeiss.nl/sports-optics

**Op 28 maart 2018
vertrekt de laatste
Atlantic Odyssey ooit**

Met eigen Nederlandse reisbegeleider.
Voor meer informatie en reisverslagen van eerdere reizen
zie onze website: <http://www.ineziatours.nl/odyssey>

Mis deze nu al legendarische trip niet!

Vaar aansluitend mee met de
West Africa Pelagic tot
aan Vlissingen en ontvang
€500 korting p.p.

Prijzen vanaf €5.200 afhankelijk
van huttype en gekozen traject

 INEZIA TOURS
vogelreizen, natuurreizen en meer

www.ineziatours.nl
info@ineziatours.nl
0597-431405

aangesloten bij
garantiefonds

Ontdek de natuur met veldshop.nl
boeken veldwerkmateriaal optiek

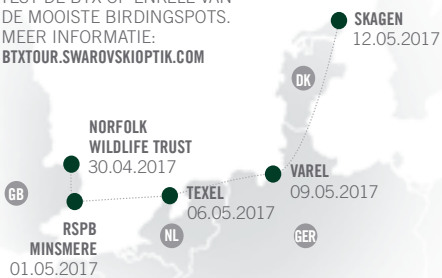

U VINDT ONZE PRODUCTEN
BIJ EXCLUSIEVE SPECIAALZAKEN EN
ONLINE OP WWW.SWAROVSKIOPTIK.COM

BTXTOUR 2017

TEST DE BTX OP ENKELE VAN
DE MOOISTE BIRDINGSPOTS.
MEER INFORMATIE:
BTXTOUR.SWAROVSKIOPTIK.COM

BTX #CLOSER 2 NATURE

De nieuwe binoculaire BTX telescoop biedt de natuurlijkste kijkbeleving ooit: met beide ogen dicht op de actie, kristalhelder in elk detail en met de innovatieve voorhoofdsteun en schuine inkijk comfortabel gedurende vele uren. SWAROVSKI OPTIK – momenten intenser beleven.

SEE THE UNSEEN
WWW.SWAROVSKIOPTIK.COM

SWAROVSKI
OPTIK

meopta

MeoPro 8x42 HD

- 8X32 HD € 499,-
- 10X32 HD € 519,-
- 8X42 HD € 549,-
- 10X42 HD € 579,-
- 8X56 HD € 639,-

BESTE
KOOP
2015
roots

HANNE TERSMETTE

Boswachter & enthousiast Meopta gebruiker
Natuurmonumenten

Meopta is een fantastische aanvulling op mijn uitrusting. De kijker is handzaam en geeft een perfect helder en scherp beeld. Ik neem hem altijd mee als ik naar buiten ga!

Alle **MeoPro HD** verrekijkers worden bij Meopta met de hand gebouwd en samengesteld met hoogwaardige componenten. Dit staat garant voor optische perfectie en betrouwbare prestaties in het veld. Fluoride lenselementen zorgen voor ongekende resolutie en helderheid.

Zonder concessies te doen aan optische- en mechanische kwaliteit levert de **MeoPro HD** een **imponerend beeld** voor een betaalbare prijs.

EUROPEAN
OPTICS
since
1933

Technolyt®

E info@technolyt.nl • T +31(0)75 647 45 47 • I Technolyt.nl

meopta.com

Fitis onderuit, maar waardoor?

Wat is er met de Fitis aan de hand? Deze onopvallende insectivore loofzanger, die tot onze talrijkste broedvogels behoort, neemt al geruime tijd af. Het huidige aantal broedparen is bijna gehalveerd vergeleken met 1990. Jaarlijkse veranderingen in de populatie hangen vooral samen met de overleving van volwassen vogels. Dit blijkt uit een analyse van resultaten uit het Constant Effort Sites (CES) project vanaf 1996. Een verband met de overleving van eerstejaars vogels en de reproductie werd niet gevonden.

De logische vervolgvraag is dan, wat nu de overleving van onze volwassen Fitissen bepaalt? Factoren in de overwinteringsgebieden lijken deels een rol te spelen. Fitissen zijn langeafstandstrekkingen en verlaten ons land in de nazomer om te overwinteren in Afrika ten zuiden van de Sahel. In droge jaren in de Sahel-zone nemen de overlevingskansen af, zij het minder sterk dan aangetoond bij sommige andere Afrika-gangers als Purperreiger, Rietzanger en Kleine Karekiet. Door de droogte is er te weinig voedsel.

Hoewel dit (nog) niet direct uit de CES-gegevens blijkt, moeten we omstandigheden in de broedgebieden niet uitvlakken. Zo zijn er afwijkende trends van Fitissen binnen de Britse Eilanden: sterke afname in Engeland tegenover matige afname en/of toename in Schotland en Ierland. Dit wordt vooral met regionale processen in verband gebracht, zoals habitatverandering. In Nederland zal het huidige beheer van bossen (minder grootschalige kaalkap gevolgd door herplant) en natuurgebieden (verwijdering opslag in duinen en heide) in ieder geval niet in het voordeel zijn van de Fitis.

De volledige analyse over de Fitis en ook de Tjiftjaf is te lezen in het broedvogelrapport 2015.

Foto: Richard Ubels
Tekst: Loes van den Bremer

